

УДК 376.015.31:73/76-056

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/38-1-28>**Тетяна ГУСЕВА,***orcid.org/0000-0003-3178-1631*

аспірантка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка,
директор реабілітаційної установи змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з
інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень
Центру «Сприяння» громадської організації «Феліцитас»
(Суми, Україна) *utaa1970@gmail.com*

СИСТЕМА КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

У статті автором розглянуто систему корекційно-реабілітаційної роботи та висвітлені напрями роботи реабілітаційної установи. Державна політика у сфері соціального захисту населення немислима без опіки над людьми з інвалідністю. Завдання, що стоять перед соціальною сферою, ніколи не були легкими, бо це передусім передбачає служіння людям, захист їхніх прав та інтересів.

Сьогодні комплекс проблем соціального захисту населення України розглядається крізь призму стану суспільства, стану ринкових відносин, коли нові реалії громадського та економічного життя замінюють старі та віджиті. У контексті основних проблем соціального захисту населення на різних інституціональних рівнях недостатньо уваги приділяється практичній реалізації теоретичних розробок «компенсаційних» захисних механізмів для суспільства, які допомагали б його громадянам адаптуватися до специфічних умов формування нових інститутів та інституціонального середовища.

Одне з головних завдань педагогів реабілітаційної установи змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – Центру «Сприяння» громадської організації «Феліцитас» – створити належні умови для корекційно-реабілітаційної допомоги особам з інвалідністю; підтримати, мотивувати, надати соціально-побутову, психолого-педагогічну допомогу. Визначаючи рівнозначну цінність людського життя та рівноправність серед людей, установа ставить своєю метою створення структури послуг, які б забезпечували додержання основних соціально-правових потреб людей з інвалідністю; створення сприятливих умов для її розумового, психічного та фізичного розвитку, самореалізації; сприяння її успішній інтеграції в суспільство та адаптації в умовах соціального середовища; залучення батьків, законних представників та інших членів родини до виховної функції і первинної соціалізації у сім'ї, формування педагогічної культури та зміцнення інституту сім'ї.

Ключові слова: люди з інтелектуальними порушеннями, корекція, реабілітація, реабілітаційна установа, інтеграція, суспільство.

Tetyana GUSEVA,*orcid.org/0000-0003-3178-1631*

Postgraduate Student at the Department of Special and Inclusive Education
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko,
Director of a Mixed Rehabilitation Institution (Complex Rehabilitation)
for Persons with Disabilities as a Result of Intellectual Disabilities
Center "Assistance" of the Public Organization "Felicitas"
(Sumy, Ukraine) *utaa1970@gmail.com*

SYSTEM OF CORRECTIVE AND REHABILITATION WORK WITH PERSONS WITH INTELLECTUAL DISORDERS: FROM WORK EXPERIENCE

In the article, the author considers the system of correctional and rehabilitation work and highlights the directions of work of a rehabilitation institution. State policy in the field of social protection is inconceivable without care for people with disabilities. The tasks facing the social sphere today have never been simple, as it primarily involves serving people, protecting their rights and interests. One of the main tasks of teachers of a mixed type of rehabilitation institution (complex rehabilitation) for people with disabilities due to intellectual disabilities – the Center "Assistance" of the public organization "Felicitas" – to create appropriate conditions for correctional and rehabilitation assistance to people with disabilities; to support, motivate, provide social, psychological and pedagogical assistance. Determining the equal value of human life and equality among people, the institution aims to create a structure of services that would ensure compliance with the basic social and legal needs of people with disabilities; creation of favorable conditions for her mental, mental

and physical development, self-realization; promoting its successful integration into society and adaptation to the social environment; involvement of parents, legal representatives and other family members in the educational function and primary socialization in the family, the formation of pedagogical culture and strengthening the institution of the family.

The facility was established primarily for people with disabilities who were denied assistance in other facilities. In most cases, these children and young people have severe intellectual disabilities. An important role in the work of the institution is played by the rehabilitation process, which includes social, pedagogical, psychological rehabilitation. The effectiveness of all types of rehabilitation is felt when it is carried out comprehensively. To carry out comprehensive rehabilitation in the institution created a team of specialists a practical psychologist; special education teacher; teacher-speech therapist, assistant-teacher, social educator; assistant social educator; nurse. The pedagogical staff of the institution is involved in the implementation of the tasks of complex rehabilitation: diagnostic, educational, developmental, correctional-rehabilitation, preventive. Comprehensive rehabilitation is carried out in accordance with an individual plan, which is developed by specialists of the institution based on IPR of a person with a disability.

To achieve high efficiency of rehabilitation work, the specialists of the institution use various forms of rehabilitation, innovative technologies, and interactive forms. The staff of the institution improves its experience at various seminars, conferences, trainings, congresses. The obtained knowledge is used in their work. The staff of the institution uses in pedagogical practice individual, collective and mass forms of work with clients. The accumulated efforts of all teachers, a stable style of communication with students, common to all educational principles allow us to create a single rehabilitation space in the Center and even more successfully solve correctional and developmental tasks.

Key words: *people with intellectual disabilities, correction, rehabilitation, rehabilitation institution, integration, society.*

Постановка проблеми. Сучасний перехідний стану вітчизняної системи корекційно-реабілітаційної роботи й освіти людей з інвалідністю є відгуком на загальносвітовий процес змін у ставленні суспільств і держав до проблем цієї категорії населення. Суспільству знадобилося майже століття, щоб дійти висновку, що допомога людям з інвалідністю повинна бути комплексною.

Сьогодні кожна дитина та молода людина, якою б вона не була, має право на повноцінне життя в умовах, що забезпечують її гідність, сприяють розвитку впевненості в собі, а також право на особливе піклування, доступ до якісної освіти, відновлення здоров'я, активне соціальне і культурне життя.

Аналіз досліджень. Низкою науковців (Л. Бартенева, Л. Єфременкова, Р. Лапаєва, М. Шевченко та ін.) було досліджено проблему корекційно-реабілітаційної допомоги і визначено шляхи її вирішення. Окремі аспекти психолого-педагогічної реабілітації людей з інвалідністю та їх інтеграція в суспільство були чітко окреслені у працях В. Андрієнка, В. Журова, І. Моргуліса та ін.

В Україні в основу перебудови системи корекційно-реабілітаційної допомоги людям з інвалідністю покладені ідеї провідних науковців країни: В. Бондаря, В. Засенка, В. Синьова та ін. Науковці сприяли розвитку нових напрямів реалізації корекційно-реабілітаційної допомоги, обґрунтували та розробили концептуальні засади спеціальної, інклюзивної освіти та реабілітології (Дегтяренко, 2013).

Особливої уваги заслуговують дослідження Л. Виготського, М. Земцової, О. Литвака, В. Синьова, які стверджували, що навчання та виховання повинно бути комплексним, і воно передбачає послідовну взаємодію діагностико-консультативного, навчально-виховного, корекційно-

реабілітаційного та соціального напрямів роботи з людьми з інтелектуальними порушеннями.

Українські науковці Т. Дегтяренко, А. Колупаєва, В. Тесленко, А. Шевцова та ін. вивчали проблеми людей з інвалідністю з різними нозологіями та визначили методологічні та теоретико-наукові засади корекційно-реабілітаційної роботи.

Науковий аналіз теоретичного матеріалу свідчить про те, що є недоліки у спеціальній літературі та недоліки існуючої практики в комплексній системі корекційно-реабілітаційної допомоги людям з інтелектуальними порушеннями. Тому тема, яку ми визначили у статті, є досить актуальною.

Мета статті: висвітлення досвіду корекційно-розвивальної роботи з людьми з інтелектуальними порушеннями на прикладі діяльності реабілітаційної установи змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – Центру «Сприяння» громадської організації «Феліцитас». У дослідженні поставлені такі завдання: 1. Розглянути заходи із соціальної, педагогічної та психологічної реабілітації осіб з інвалідністю. 2. Висвітлити діяльність фахівців реабілітаційної установи. 3. Розглянути види роботи в реабілітаційній установі з особами з інвалідністю та їхніми батьками.

Методи дослідження. У роботі було використано комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження, зокрема такі: аналіз, синтез, систематизація, порівняння й узагальнення у процесі теоретичного вивчення питання, педагогічне спостереження за процесом корекційно-реабілітаційної роботи з людьми з інтелектуальними порушеннями в реабілітаційній установі, аналіз психолого-педагогічної документації на особу з інвалідністю внаслідок інтелектуальних

порушень, бесіда з педагогічними працівниками реабілітаційної установи.

Експериментальною базою дослідження стала реабілітаційна установа змішаного типу (комплексної реабілітації) для людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – Центру «Сприяння» громадської організації «Феліцитас» (м. Суми).

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні позитивного досвіду корекційно-розвивальної роботи з людьми з інтелектуальними порушеннями.

Виклад основного матеріалу. За останні роки з'явилася значна кількість закладів нового типу: реабілітаційні установи, навчально-виховні комплекси компенсуючого типу, де навчаються і виховуються, проходять реабілітації діти та молоді люди з інтелектуальними та фізичними порушеннями.

Реабілітаційна установа змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – Центр «Сприяння» громадської організації «Феліцитас» існує вже 26 років – є установою, цільовим призначенням якої є здійснення комплексу реабілітаційних заходів, спрямованих на створення умов для всебічного розвитку осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, а також дітей віком від 2 років, які мають ризик отримати інвалідність, засвоєння ними знань, умінь, навичок, досягнення і збереження їхньої максимальної незалежності, фізичних, розумових, соціальних, професійних здібностей з метою максимальної реалізації особистісного потенціалу. Цільова аудиторія – особи з порушеннями інтелектуального розвитку (F 71, F 72,) (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», 234) та фізичними порушеннями (ДЦП, G 80, G 81, G 91) (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» 272, 274) віком від 12 до 43 років, які проживають у м. Суми, 24 особи на базі реабілітаційної установи, 11 осіб у домашніх умовах.

Установа створювалася насамперед для людей з інвалідністю, яким було відмовлено в допомозі в інших установах (дитячих садах, школах, аналогічних центрах). Здебільшого це діти та молоді люди, які мають виражені порушення інтелекту. Важливу роль у роботі установи відіграє реабілітаційний процес, який включає в себе соціальну, педагогічну, психологічну реабілітацію. Реабілітація – (згідно з визначенням Комітету експертів ВОЗ) – застосування цілого комплексу заходів медичного, соціального, освітнього та професійного характеру з метою підготовки або перепідготовки індивідуума до найвищого рівня його

функціональних здібностей (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», с. 10).

Заходи з соціальної реабілітації в установі складаються з:

- навчання, формування, розвитку та підтримки соціально-побутових навичок клієнтів, таких як самообслуговування (допомога під час одягання, роздягання, пересування у приміщенні суб'єкта, що надає соціальну послугу);
  - формування позитивної поведінки, комунікації, приготування їжі, орієнтування, користування грошима тощо;
  - психологічна підтримка клієнтів (психологічна діагностика, корекція, проведення консультацій, лекцій, бесід, семінарів для клієнтів та їхніх батьків);
  - допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними;
  - надання інформації з питань соціального захисту населення;
  - організація дозвілля з урахуванням інтересів та побажань клієнтів (екскурсії, відвідування бібліотек, театру, кіно, художніх виставок, концертів тощо), заходів і свят, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності, працетерапії, арт-терапії (організація для клієнтів денної зайнятості, сприяння у читанні книг, журналів, газет; допомога у написанні й прочитанні листів; допомога під час занять з рукоділля, малювання тощо; проведення ігор тощо);
  - ерготерапія (творча діяльність, трудові, рухові, побутові навички, спрямовані на відновлення повсякденної діяльності, соціальна адаптація та досягнення максимальної самостійності в побуті);
  - сприяння та підтримка фізичної форми та здоров'я клієнтів (фізичні вправи, спортивні змагання, рухливі ігри, дискотеки, активний відпочинок).
- Заходи з педагогічної реабілітації в установі складаються з:
- консультування, діагностики та корекції;
  - визначення форм, методів, засобів, терміну та процедур корекції;
  - формування мотивації до праці, проведення індивідуальної корекційної роботи;
  - формування способів оволодіння знаннями, уміннями, навичками;
  - формування способів самоствердження, належної самооцінки;
  - засвоєння правил суспільної поведінки шляхом здійснення системної навчально-виховної роботи;
  - формування здорового способу життя;

– формування здатності до самопомоги в найбільш продуктивному подоланні кризових ситуацій.

Заходи з психологічної реабілітації в установі складається з:

– системи заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей клієнтів;

– проведення психологічного консультування та психолого-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожного клієнта;

– створення сприятливих умов для розвитку та ствердження особистості (Сапожников, 2018).

Ефективність усіх видів реабілітації відчутна тоді, коли вона здійснюється комплексно. Для здійснення комплексної реабілітації в установі створена команда фахівців: практичний психолог; учитель-дефектолог; учитель-логопед, учитель-реабілітолог, інструктор із праці, асистент-вчителя, вихователь соціальний; асистент вихователя соціального; медична сестра. Весь колектив установи залучений до реалізації завдань комплексної реабілітації: діагностичні, виховні, розвиткові, корекційно-реабілітаційні, профілактичні. Комплексна реабілітація здійснюється відповідно до індивідуального плану, який розробляється спеціалістами установи на основі індивідуальної програми розвитку (ІПР) особи з інвалідністю – комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, строків реабілітаційних заходів з визначенням порядку, місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здібностей (Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда»).

Індивідуальний підхід – це цілеспрямована діяльність педагога, яка передбачає організацію навчального процесу, за допомогою засобів, прийомів, темпу навчання, які враховують індивідуальні особливості людей з інвалідністю та неоднаковий рівень розвитку їхніх здібностей. Індивідуальний підхід здійснюється в умовах колективної роботи групи та однієї навчальної програми (Миронова, 2014: 14).

Для досягнення високої ефективності реабілітаційної роботи спеціалісти установи використовують різні форми реабілітації, інноваційні технології, інтерактивні форми. Колектив установи вдосконалює свій досвід роботи на різноманітних семінарах, конференціях, тренінгах, конгресах. Отримані знання використовують в своїй роботі.

Колектив установи використовує в педагогічній практиці індивідуальні, колективні і масові форми роботи з клієнтами. Найбільшою популярністю

користується комплексне заняття. Це сукупність окремих форм, прийомів і методів, які пов'язані єдиним планом, алгоритмом здійснення взаємодій і, завдяки своїй інтеграції, мають можливість ефективніше і різнобічно впливати на розвиток людей з інвалідністю. Проведення комплексного заняття вимагає об'єднання ресурсів вихователя і педагогів-фахівців (психолога, дефектолога, логопеда тощо) (Хохліна, 2013). Інтерес усіх клієнтів установи викликають масові заходи, що проводяться в установі. Наприклад, стали вже традиційними свята День Знань, День Матері, Новорічний бал, Масляниця, Різдво та ін. Нами накопичений значний досвід по організації і проведенню екскурсій і поїздок. Дозвільна діяльність наповнює життя клієнтів новими відчуттями і переживаннями; сприяє розвитку самосвідомості, комунікативної компетентності та прагнення до активної, самостійної діяльності; вчить організовувати дозвілля відповідно до своїх інтересів і потреб. Розширюються соціальні контакти клієнтів, збагачуються їхні уявлення про власні можливості, здібності, підвищується впевненість у своїх силах.

Діяльність установи реалізується відповідно до єдиного плану виховної та навчальної роботи. При цьому, у рамках управління педагогічним процесом здійснюється діагностика ефективності виховної та навчальної роботи по декількох аспектах. Це вивчення особи клієнта, визначення задоволеності клієнтів і їх батьків життєдіяльністю в групі і в установі; визначення ефективності діяльності педагогів (Наказ МСП України «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг»). Методами контролю в даному випадку є спостереження, відвідування заходів, занять, анкетування, перевірка документації, персональний аналіз. Одно з важливих напрямів роботи установи – формування для клієнтів ситуації успіху. Успіх буває різним: для когось перемога – зав'язати шнурки, а для когось виступ на міському конкурсі – немає меж можливостям.

Акумуляовані зусилля всіх педагогів, стабільний стиль спілкування з клієнтами, загальні для всіх виховні принципи дозволяють створити в установі особливе середовище і ще більш успішно вирішувати корекційно-розвиткові завдання. Корекційна робота – це діяльність, яка спрямована на поліпшення процесів розвитку і соціалізації людини з інвалідністю, послаблення або подолання психофізичних вад в процесі навчання і виховання з метою максимально можливого розвитку їхньої особистості та підготовки їх до самостійного життя (Миронова, 2014: 15).

Під час підготовки людей з інвалідністю до інтеграції в суспільство найважливіша роль

відводиться соціально-побутовій адаптації, формуванню і розвитку навичок самообслуговування. В ігровій кімнаті і кімнаті соціально-побутової адаптації, завдяки спеціально створеним ситуаціям, клієнти опановують необхідні побутові навички і вчаться загальноприйнятими нормам поведінки. Заняття проходять в індивідуальній чи груповій формі. Практичні заняття проводяться в кімнаті соціально-побутової адаптації, що становить собою сучасну кухню з комплектом якісного обладнання, де клієнти набувають уміння і навички, необхідні в повсякденному житті.

Клієнти реабілітаційної установи набувають нові вміння та навички, зокрема вчаться: користуватися побутовими електричними приладами (чайник, плита, духовка піч, мікрохвильова піч, посудомийна машина, блендер); готувати найпростіші страви: салати, бутерброди, чай, компоти; правильно сервірувати стіл; визначати продукти, з яких приготовлено страву (дегустація) і ін.

Корекційні заняття з соціально-побутової адаптації спрямовані на практичну підготовку людей з інтелектуальними порушеннями до самостійного життя, формування у них знань і вмінь, що сприяють соціальній адаптації, підвищення рівня загального розвитку. З метою підтримки та розвитку позитивних інтересів, з клієнтами проводяться заняття з образотворчого мистецтва. Образотворча діяльність формує у людей з інтелектуальними порушеннями практичні вміння в малюванні, ліпленні, декоративно-прикладній творчості, забезпечує розвиток комунікативних основ, пізнавальних потреб, створює сприятливі умови для корекції пізнавальної, емоційно-вольової, особистісної сфер, передумови для розвитку творчої активності (Синьов, 2009).

Враховуючи важливу роль родини у процесі реабілітації людей з інтелектуальними порушеннями, питання роботи із законними представниками набувають важливого значення серед інших проблем організації комплексної реабілітації. Тому одним з основних напрямів роботи є формування психологічної та педагогічної компетентності законних представників, формування у них практичних навичок та вмінь, що є необхідними для здійснення ефективного корекційного впливу на дитину чи молоду людину в домашніх умовах.

Педагогічний колектив експериментальної установи більшою мірою орієнтується на те, з якими проблемами звертаються до нас батьки людини з інтелектуальними порушеннями, і наскільки ефективна допомога може бути їм надана.

Реабілітаційна установа забезпечує:

1. Створення умов для зменшення та подолання інтелектуальних і фізичних порушень, запо-

бігання таким порушенням, коригування порушень розвитку, формування та розвиток основних соціальних і побутових навичок.

2. Створення умов для запобігання та недопущення дискримінації людей з інвалідністю, зокрема шляхом забезпечення розумного пристосування.

3. Розвиток навичок автономного проживання в суспільстві з необхідною підтримкою, формування стереотипів безпечної поведінки, опанування навичок захисту власних прав, інтересів і позитивного сприйняття себе та оточення.

4. Надання соціальних послуг під час реабілітаційного процесу.

5. Підготовку батьків або законних представників людей з інвалідністю до продовження (у разі потреби) реабілітаційних заходів поза межами установи.

6. Проведення комплексу реабілітаційних заходів відповідно до індивідуальних планів реабілітації людей з інвалідністю, складених, зокрема, з метою реалізації індивідуальних програм реабілітації, із залученням до участі в цьому процесі людей з інвалідністю і (в разі потреби) їхніх батьків або законних представників.

7. Проведення заходів, зокрема із професійної орієнтації, опанування трудових навичок, у тому числі в майстернях, визначення їхніх можливостей щодо професійного навчання у відповідних навчальних закладах, центрах професійної реабілітації (денна зайнятість).

8. Сприяння у встановленні опіки чи піклування у разі визнання людини з інвалідністю недієздатною або якщо її дієздатність обмежена.

9. Співпрацю з вітчизняними та закордонними реабілітаційними, освітніми, медичними, науковими підприємствами, установами та громадськими об'єднаннями.

10. Установа в разі потреби забезпечує на безоплатній основі транспортними послугами людей з інвалідністю, які перебувають в установі (до місця розташування установи та/або до місця їхнього проживання) (Сапожніков, 2018: 6).

Організація реабілітаційних заходів в установі: денний догляд, догляд вдома соціальна реабілітація, соціальна адаптація, психологічна реабілітація, психолого-педагогічна реабілітація, трудова реабілітація, медичний супровід, психолого-педагогічний супровід, соціального патронату (догляд вдома):

В реабілітаційній установі організована:

1. Організаційно-методична робота – система заходів, спрямованих на:

– наукову і методичну діяльність;

- підготовку та перепідготовку педагогічних кадрів;

- розроблення та впровадження нових методик занять та виховних заходів;

- організацію та проведення оздоровчих, благодійних, наукових заходів, у т.ч. конференцій, семінарів, конкурсів, симпозіумів, курсів, виставок, ярмарок;

- стажування, розроблення, тиражування та розповсюдження програмних засобів, відео-, аудіо- та фото- продукції; взаємний обмін та надання послуг (відрядження спеціалістів, консультації, навчання, підвищення кваліфікації тощо);

- налагодження зв'язків та співробітництво з іншими закладами, громадськими організаціями, з державними та недержавними підприємствами, установами, організаціями на обласному, національному та міжнародному рівнях із питань різних видів допомоги сім'ям, що мають людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

2. Консультативно-просвітницька та інформаційна роботи:

- консультативна і методична допомога батькам людей інвалідністю: консультування з питань медико-психолого-педагогічної, матеріальної, правової та соціальної допомоги;

- інформування родини про правові документи, де встановлюються норми і гарантії прав сім'ї та людини з інвалідністю, що має потребу соціального захисту забезпечення.

3. Діагностична робота та соціологічні дослідження:

- створення бази даних на людей з інвалідністю та її сім'ї;

- збір інформації про родину (склад, умови проживання, потреби, вид допомоги);

- акт обстеження матеріально-побутових умов проживання сім'ї;

- діагностика розвитку людини з інвалідністю (її індивідуальні особливості, характер, рівень розвитку), прогнозування її подальшого розвитку;

- соціологічні дослідження в установі (Сапожніков, 2018).

В установі діє волонтерська програма – залучення молодих осіб до праці з людьми з інтелектуальними та фізичними порушеннями і безпосереднє спілкування з ними. Вже шість років поспіль установа співпрацює зі студентами кафедри корекційної та інклюзивної освіти СДПУ ім.А.С.Макаренка. Студенти щотижня приймають активну участь у роботі установи, працюючи з клієнтами, спілкуючись із ними, даруючи позитивні емоції, нові враження, допомагають педагогам у підготовці до занять (виготовляють необхідні дидактичні матеріали, відшуковують необхідні розвиваючі ігри, вірші, пісні та ін.).

Узагальнюючи досвід роботи з людьми з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень (клієнтами), ми виділяємо етапи корекційно-розвивального впливу й описуємо спадкоємність в роботі педагогів установи, які працюють на основі діяльнісного і онтогенетичного підходів. Діяльнісний підхід передбачає включення людей з інвалідністю в активну діяльність, зміст і способи здійснення якої визначають процес психічного розвитку. Застосування онтогенетичного підходу передбачає повернення до ранніх етапів розвитку, що не були повноцінно пройдені людиною з інвалідністю, включення її та активізацію властивих цим етапам процесів розвитку. На початкових етапах роботи найбільш ефективно вирішувати корекційні завдання педагогу дозволяє включення клієнтів в такі види діяльності, як безпосередньо емоційне спілкування з педагогом і предметна діяльність, що є онтогенетично більш ранніми. Змістом безпосередньо емоційного спілкування стають ігри з тактильними контактами, з рухами, виконуваними відповідно до тексту. Клієнти отримують задоволення від тактильних, кінстетичних відчуттів, які вони відчують в процесі гри, і в зв'язку з цим педагог набуває для нього емоційну значимість, таким чином, формується мотивація до взаємодії клієнта з педагогом. Також у процесі гри формується здатність фіксувати увагу на мовлення та діях педагога, впізнавати текст, яким вона супроводжується.

Висновки. Отже, система корекційно-реабілітаційної роботи з людьми з інвалідністю з інтелектуальними порушеннями розглядається як пролонгована, послідовна у часі діяльність і спрямована на допомогу таким людям впродовж усього їх життя. Загалом робота всього колективу реабілітаційної установи спрямована на формування у людей з інвалідністю навичок продуктивної взаємодії з оточуючими людьми, а в кінцевому підсумку – на адаптацію до життя в суспільстві.

Залучення батьків до участі у корекційно-реабілітаційному процесі сприяє розумінню ними особливостей розвитку своїх дітей, можливостей їм допомогти, закріпленню в домашньому середовищі умінь і навичок, сформованих в установі.

Проведене нами дослідження не висчерпує всіх аспектів проблеми корекційно-реабілітаційної роботи з людьми з інтелектуальними порушеннями. Вважаємо доцільним продовжити вивчення системи корекційно-реабілітаційної роботи з людьми з інтелектуальними порушеннями, вдосконалюючи роботу щодо розроблення та впровадження нових реабілітаційних програм, розроблення індивідуальних програм розвитку, науково-методичного забезпечення реабілітаційної установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дегтяренко Т.М. Корекційно-реабілітаційна допомога особам з психофізичними порушеннями як суспільний феномен та об'єкт спеціальної педагогіки. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 2013. Вип. 24. С. 78–84.
2. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» : офіс. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення 15.03.2021).
3. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. Київ : Видавнична група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
4. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Десятий перегляд, Австралійська модифікація : офіс. веб-сайт. URL: https://nszu.gov.ua/storage/files/Klasyfikator_xvorob_ta_sporidnenykh_problem_oxorony_zdorovya_NK_0252019.pdf (дата звернення 16.03.2021).
5. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 260 с.
6. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Положення про навчально-реабілітаційний центр» : офіс. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-12#Text> (10.03.2021).
7. Наказ МСП України «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг» : офіс. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення 10.03.2021).
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда» : офіс. веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/80133163> (дата звернення 16.03.2021).
9. Сапожников С.В. Положення про реабілітаційну установу змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – Центр «Сприяння». Суми, 2018, 10 с.
10. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник / Частина 2. Навчання і виховання дітей. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 224 с.
11. Хохліна О.П. Психолого-педагогічне забезпечення соціалізації дитини в освітньому закладі: теоретичний аспект проблеми. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. Т. XI. Соціальна психологія. Вип. 6. С. 416–424.

REFERENCES

1. Dehtyarenko T.M. Korektsiino-reabilitatsiina dopomoha osobam z psikhofizychnymy porushenniamy yak suspilnyi fenomen ta ob'iekt spetsialnoi pedahohiky [Correctional and rehabilitation assistance to persons with psychophysical disorders as a social phenomenon and an object of special pedagogy]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 19 : Korektsiina pedahohika ta spetsialna psikhohohiia, 2013. Vyp. 24. S. 78–84. [In Ukrainian]
2. Zakon Ukrainy «Pro reabilitatsiuiu osib z invalidnistiu v Ukraini» : ofis. veb-sait [«On the rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine»: office. website] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (data zvernennia 15.03.2021). [In Ukrainian]
3. Kolupaieva A.A., Savchuk L.O. Dity z osoblyvymy osvitynymy potrebamy ta orhanizatsiia yikh navchannia [Children with special educational needs and organization of their education. The edition is supplemented and revised: scientific method. The method]. Vydannia dopovnene ta pereroblene: nauk.-metod. Posib. Kyiv : Vydavnycha hrupa «ATOPOL», 2011. 274 s. [In Ukrainian]
4. Mizhnarodna statystychna klasyfikatsiia khvorob ta sporidnenykh problem okhorony zdorovia Desiatyi perehliad, Avstraliiska modyfikatsiia : ofis. veb-sait [International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems Tenth Revision, Australian Modification: Office. website]. URL: https://nszu.gov.ua/storage/files/Klasyfikator_xvorob_ta_sporidnenykh_problem_oxorony_zdorovya_NK_0252019.pdf
5. Myronova S.P. Metodyka korektsiinoi roboty pry porushenniakh piznavalnoi diialnosti: pidruchnyk [Methods of correctional work in case of violations cognitive activity: a textbook]. Kamianets-Podilskyi : Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2014. 260 s. [In Ukrainian]
6. Nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro navchalno-reabilitatsiinyi tsentr» : ofis. veb-sait [«On approval of the Regulations on the training and rehabilitation center»: office. website]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-12#Text> (10.03.2021). [In Ukrainian]
7. Nakaz MSP Ukrainy «Pro zatverdzhennia Klasyfikatora sotsialnykh posluh» : ofis. veb-sait [«On approval of the Classifier of social services»: office. website]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (data zvernennia 10.03.2021). [In Ukrainian]
8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Polozhenniapro indyvidualnu prohramu reabilitatsii invalida» : ofis. veb-sait [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Regulations about the individual rehabilitation program for the disabled": office. website.]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/80133163> (data zvernennia 16.03.2021). [In Ukrainian]
9. Sapozhnikov S.V. Polozhennia pro reabilitatsiinu ustanovu zmishanoho typu (kompleksnoi reabilitatsii) dlia osib z invaldnistiu vnaslidok intelektualnykh porushen – Tsentr «Spryiannia» [Regulations on a rehabilitation institution of mixed type (comprehensive rehabilitation) for persons with disabilities due to intellectual disabilities – Center «Assistance»]. Sumy, 2018, 10 s. [In Ukrainian]
10. Synov V.M. (2009) Korektsiyna psikhopedahohika. Olihofrenopedahohika (pidruchnyk, chastyna 2. Navchannya i vykhovannya ditey) [Corrective psychopedagogy. Oligophrenic pedagogy (textbook, part 2. Education and upbringing of children)]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 224 s. [In Ukrainian]
11. Khokhlina O.P. Psykhologo-pedahohichne zabezpechennia sotsializatsii dytyny v osvithomu zakladi: teoretynnyi aspekt problemy. Aktualni problemy psikhohohii: Zb. nauk. pr. [Psychological and pedagogical support of the child's socialization in an educational institution: the theoretical aspect of the problem. Current problems of psychology: Coll. Science. ave.] Instytutu psikhohohii imeni H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy. Kirovohrad : Imeks-LTD, 2013. T. KhI. Sotsialna psikhohohiia. Vyp. 6. S. 416–424.